

Vso hvalo zaslužijo starši, kateri svojim otrokom blago in denar zapuste, še bolj pa jo zadenejo tisti, kateri skerbé, da se otroci kaj naučé; za to se jim tukaj v mestu vsa mogoča prilika ponuja. Vsakdanja skušnja uči, da marsikdo zgubi denar in premoženje, a s pridnostjo in učenostjo ga zopet pridobi.

Ako večkrat prašate pri učениkih, kako se vaši otroci v šoli obnašajo, spoznali bote bolje učeníke svojih otrok, o marsičem, kar vam sedaj ni tako znano, se bote dali podučiti; presodke do šole in do učeníkov bodo zginili, dobrodejna vez bo vezala šolo in dom, in korist od tega bodo imeli le vaši otroci; nič več ne bote verjeli nehvaležnim in hudobnim otrokom in njih staršem, kateri radi vso krivico valé na učénika, da ni mogel narediti iz vsacega tumpca in terdovratneža učénjaka.

Le pomislite malo, vsake kvatre vam na dom pošiljamo liste (šolska na znanila), v katerih je zapisano, kako se vaši otroci v šoli obnašajo, kako v učenosti napredujejo. Ako šolskih naznanil ne znate sami brati, dajte jih komu, da jih prebere, ali vprašajte sami učénika ali ravnatelja, kaj je tam napisanega; jaz mislim, da ni ga učénika, kateri bi vam na vaše vprašanje ne odgovoril in potrebnega ne razjasnil. Šolska naznanila dobivamo več ali manj pomazana in zavaljena nazaj, iz med staršev pa malokateri popraša, od kod pride, da sinek ne napreduje, da je tolikrat zapisano sr. ali n. z. (Dalje prih.)

O zemljepisnem nauku na srednjih šolah.

(Iz let. sporočila ljublj. višje realke l. 1873 posneto po spisu gosp. dr. Alex. Supan-a.)

(Dalje.)

Ko se s tem učenci navadijo, tla načertati, in se teh pravil tudi na pamet nauče, razumejo vsak zemljevid. Za poskušnjo naj se da narisati učencem premér (Durchschnitt); izurjen učencec bo to izpeljal na vse strani i. dr. Sicer priporoča g. pis. to ne pretirati, pa tudi ne zanemarjati.

Dasiravno so gore in vode v naj ožji zvezi (g. pis.), vendar sem razpravljaj vsake za se, in še le potem, ko so učenci razumeli vsako posamezno poglavje, sem jim povedal, kako to dvojé skupaj gre. Reči, katere smo videli, so nam bile za predstavo tega, kar nismo mogli videti, namreč morja. Visoki bregovi Gruberjevega vodotoka in Ljublanice so nam poočitali sterme obrežje, nizki savski bregovi pa nizko. Ko smo enkrat bili na Golovcu, mislili smo si, da je vsa ravnina pred nami pod vodo, tako da ni videti hiš. Na vprašanje, kaj bi bilo potem z Golovcem, Šmarno goro in z Vranšico, odgovorili so učenci: To bi bili otoki,

in na enkrat je do dobrega jasno, da se otoki derže suhe zemlje. Tega zgleđa smo se zopet poslužili, ko smo govorili od vzdigovanja in zniževanja zemeljske skorje, dá se to zopet porabiti pri razlaganji atolov (koralnih otokov). Morske zalive in zanožja so si učenci mogli misliti kakšna so; podoba jezera, katero bi mogla pa zares voda zalivati, bi bila prav vgodna; veliko pomot o morskem dnu bi se dalo popraviti. Prav izvrstna misel g. Schmidt-a je bila, da je vpeljal širjavo Mure pri Gradcu za edinico (Einheit), da so po nji merili tudi druge reke. (Mislimo, da je to naj bolj priprosto, pa tudi naj bolj razumljivo, poočitovati komu stvar neznano, tako n. pr. Janezek v 2. berilu pravi očetu, da je vidil psa, kateri je bil dvakrat tako velik kakor domači vol.)

Naj bolj imenitno se mi (g. pis.) zdi pri vodopisji povedati učencem kaj je padavina (Gefäll), ker ta (padavina) nam daje naj jasnejšo predstavo talnih razmer (Terrain-Verhältnisse), kar po naših navadnih zemljevidih ni jasno narisano. Navadno si vsak učenec od začetka napačno misli, da je vsaka ravan porazna (horizontal) planjava, in v tem ga še vterjujemo, ko pravimo, da je ravan nad 500', vis-ravan ali višava, spod 500', pa niz-ravan, ali nižava. Neskušen si drugače ne misli, nego da nižava ni nikjer višej; a to ni tako, tla se počasi vzdigujejo in nižava je lahko 1500' nad morjem visoka. To stopnjevanje nam ravno poočituje tek vodá, in na to moramo učenca zmirom opazorovati. G. pis. nam pove, kako je on tukaj ravnal. Pri rekah iskali so učenci naj prej ustja, in potem so šli po reki nazaj notri do vira, in od vira zopet do ustja, potem so odgovarjali na vprašanja vmes stavljena, in imenoval inekatera imenitna mesta n. pr. pri Donavi, Pasov, Linc, Dunaj, Buda-Pesto Belgrad. — Da je Pasov višej od Dunaja to se vidi precej, in pa tudi, da je Inomost višej od Pasova, in iz tega se tudi sklepa, da je Inomost višej od Dunaja. Pa tudi tega se učenci mogli navaditi, da so hitro sklepali in n. pr. odgovarjali, kaj je višej Berna ali Pešta? Še veliko bolj imenitna postane ta metoda, kedar se govori od razlike med zgornjim, srednjim in spodnjim vodnim tokom. Imenujmo n. pr. Schaffhausen in Bazilo, Kolonijo in Wezel, perve dve mesti na zgornjem, druge dve na spodnjem toku Rena. Precej se tukaj spozna, da je Kolonija višej kakor Wezel, in Schaffhausen višej kakor Bazila, vprašajmo pa sedaj, ali je padavina med Schaffhausnom in Bazilo enaka padavini med Kolonijo in Wezelom, ker sta dve zgornjorenski mesti na primer ravno toliko vsaksebi kakor dve spodnjo-renski. To je da ne! Ker voda v zgornjem toku bolj pada in hitreje teče, kakor voda v spodnjem toku i. dr. Zelo važno je tudi to za spoznavo obnebja.

Zadnja poglavija iz splošnega zemljepisja L. polleta, katera sem razpravljal, so govorila od zavedanje, tedaj od strani neba, od merstva in pomanjšane mere. To je, da se mora učenec zavedati najprej v svoji

okolici, v ta namen naj se mu pokažejo prav očitvidne reči, n. pr. večje višine, cerkve, gradovi; nič ne de, ako niso ti kraji matematično strogo na dotičnih straneh neba. G. pisatelj nam imenuje kraje, katere je, ozi-
raje se iz Golovca na ljubljansko polje vzel za 4. strani neba.*) Poduk se oživi, ako se učenec vadi, da se zaveda v šolski izbi, v mestu, ravno tako, kedar se govori, kje solnce sveti ta ali uni čas, kajti tukaj se na-
slanja poduk na znane reči, in učenec se napeljuje razumeti to, kar vsakdan vidi pred sabo. G. pis. nam pripoveduje, da rabi vse učiteljske pripomočke, kakor n. pr. čertanje na tablo. V sredi table pravi, sem načertal Ljubljano, na okoli (se ve da v pravi daljavi) pike za vasi, tu-
kaj čerto za Golovec, tamkaj zopet drugo za Rožnik ali šišgarski verh. — S tem pa, da je eden pokazal, kje ima biti Tivoli, drugi kje da smodnišnica, se je naj bolj vidilo, kdo kaj misli, ter sem jih vadil, da so to, kar so v naravi vidili, tudi znali narisati. (Ako pomislimo nazaj, kako smo se svoje dni učili zemljepisja, ni se čuditi, da se je vse to tako hitro skadilo. Poseben premeden je bil pa tisti učitelj, ki je imel 4 strani neba zaznamovane na šolskih stenah. Pride pa deček iz šole, pripoveduje, da se v šoli uči zemljepisja, in navzočni hišni prijatelj ga vpraša: povej mi, kje da je južna stran neba. Deček se prav možko odreže in pokaže ravno na severno stran. — Pa kako veš, da je tam jug, ga zaverne gost? Saj je ta na šolski steni ravno tam naslikan!)

Ker pa je poglobljena stvar pri zemljepisji v I. razredu ta, da se učenci navadijo zemljevide brati in da si splošne pojmove po neprestanem ponavljanji v spomin vtisnejo, tedaj se morajo s strogo doslednostjo izpeljevati vaje o zavedanji; pri vsakem pogorji, pri vsaki reki naj uče-
nec naznani mer, pri mestih pa lego od učilnega kraja. G. pis. potem ómeni vaje, katera se njemu vidi posebno plodna, da si učenec pred-
stavi sliko zemljevida. Ako stojim na Gradu in gledam na sever, pred sabo vidim veličasten Grintovec, in ta mi ne privoščí pogledati dalej v kraje, katere so za njim. A domišljija me vodi korak za korakom po prostorih, katere že poznam, dokler da pridem čez gore, reke in morja noter do severa naše celine. Vsikdar nam zemljevid daje nejasno po-
dobo in le domišljija nam poočituje zemljepisne daljave. A domišljija hoče stajališča, vstvarja novo le tam, kjer je že kaj znanega. Zato pa mora učitelj, ako hoče učencu dopovedati, kako velika je dežela, meriti njeno velikost po kaki znani edinici. Pa kaj si bo učenec mislil, ako mu rečem: Kranjsko meri 181□ milj. Ako pa rečem: Ljubljansko moč-
virje, ljubljansko in kamniško polje, katero vidiš pred sabo iz Golovca, ima 7□ milj, sedaj si pa misli 26 takih edinic ali 26krat tako velik prostor za Kranjsko okoli te ravnine; no potlej je pa že ložej, razu-

*) Virneg-Grintovca, od katerega p. pis. govori, nisem nikjer najdel, pa tudi tukaj nihče ne ve zanj; morda je to le lokalno ime.

meti, kako veliko je Kranjsko. Kranjsko pa zopet daje edinico za avstrijsko državo, dasiravno si je težko misliti $62\frac{1}{2}$ takih prostorov, vendar pa imamo enkoliko pojma o državi, k kateri spadamo. Avstrija nam pa zopet služi lahko v edinico za druge večje pokrajine, in učenec se čudi, ako mu povemo, da je sprednja Indija, katera je na zemljevidu videti tako majhna, ednajstkrat večja od Avstrije. Tako smo tudi z Grintovcem in Krimom primerjali druge gorske verhove, brezobzirna višava ljubljanska nam je bila edinica za skupne vzoti (Massenerhebungen), dolgost Save pa za dolgost drugih rek. Tako se ožive števila, ki bi sicer brez koristi spomin obteževala.

V ozki zvezi s tem vsem so pa vaje o merstvu in razumenje pomanjšane mere. Kako važno je merstvo za zemljepisni poduk o tem ni treba govoriti. Razumeva se pa samo po sebi, da se mora najprej začeti z okolico in pred vsem s šolsko izbo. Veliko časa in poterpčenja je že zato treba, da se učenci navadijo z očmi kaj premeriti (o metodi za to govorita bolj obširno Schacht in Schmidt). Kar se je premerilo, narisa naj se potem v pomanjšani meri, sitno pri tem je to, da učitelj na tabli in učenec v svojem sešitku ne moreta izpeljati risanja po eni meri. Na zemljevidu, pravi g. pis. smo se vedno vadili meriti, nismo kraja imenovali, da bi ne bili premerili njegove daljave od svojega kraja. Vselej smo pa milje preobračali na dneve hoda. Po dnevih hoda (4 milje na dan) računati je že zarad tega prav primerno, da si človek daljavo bolj živo predstavlja, in tudi spozna, koliko vplivajo tla na promet ljudstva. (Po goratih krajih, se ve da, je občevanja bolj težavno.) Te vaje pa niso samo za I. razred; a pozneje je to ložej, ker meri se na poldnevnik in vzporednik. Vendar kakor povsod, je tukaj treba pravih mej, ako n. pr. govorimo od Prusije, dovolj je, da primerjamo naj večja mesta. Za večje daljave nam je v edinico daljava od nas do Dunaja.

Toliko časa naj se vendar le učenci tega vadijo, da znajo na pogled premeriti daljave na zemljevidu, a to je toliko težje za nje, ker je skoraj vsak zemljevid na atlantu, katerega imajo v rokah, narisani v drugačni meri. Zato imam (g. pis.) vselej to navado, mero vsacega zemljevida, katerega koli razgernemo, primerjati z mero na zemljevidu notranjih avstrijskih dežel. Dasiravno nihče ne misli, da sta Azija in notranja Avstrija narisani na enako velikem zemljevidu, tudi enake velikosti, vendar dobi učenec še le potem bolj jasen pojem o velikosti Azije, ako je zračunil, da bi mogel zemljevid Azije 625krat večji biti, ko bi bil narisani v tej meri, kakor notranje avstrijske dežele. (Kon. prih.)